

**ФЕСТИВАЛОТ НА ИЗВОРНИ ПЕСНИ И ИНСТРУМЕНТИ
„ПЕЦЕ АТАНАСОСКИ“ ВО СОВРЕМЕНАТА МАКЕДОНСКА
КУЛТУРА**

Наташа Диденко

*Државен музичко-балетски училиштен центар
„Илија Николовски Луј“, Македонија*

Key words: Macedonian folklore, contemporary culture, folk artist, festival, bagpipe

Summary: The research is an attempt for first comprehensive presentation of the “International Festival of folk songs and instruments Pece Atanasoski“ and his role in the modern Macedonian culture. The history of this cultural manifestation will be proceeded through the memory and documentation for its development and activity, as an important part of the Macedonian cultural history.

Клучни зборови: изворно народно творештво, современа култура, народен уметник, фестивал, гајда.

Резиме: Истражувањето претставува обид за прво сеопфатно претставување на „Интернационалниот фестивал на изворни песни и инструменти Пеце Атанасоски“ и неговата улога во современата македонска култура. Историјата на оваа културна манифестација ја проследуваме преку секавања и документација за развој и дејност, како значаен дел од македонската културна историја.

Секој народ има свој систем на вредности, односно специфични и карактеристични обележја, верувања, обичаи. И македонскиот народ, според сопствениот систем на вредности и како израз на неговото внатрешно спојување, се разликува и се издвојува во однос на другите народи. Долговековното ропство, со кое македонскиот народ се соочувал и живеел, придонело да создаде богато духовно и материјално културно наследство и традиција. Притоа, ако под поимот традиција го подразираме пренесувањето на културните вредности што се ткаеле низ историјата, тогаш таа ги подразбира усното,

поетското и прозното творештво, изворната народна музика, народните верувања, обичаите, симболите, колоритните народни носии, традиционалното народно знаење итн. Постојана и трајна појава е фолклорот, а во македонскиот фолклор се вбројуваат и архаичните песни што се пееле по руралните и градските средини, кои никнале во минатото и биле зачувани по пат на усното предавање, врз кои немале влијание другите култури (Миронска-Христовска, 2005: стр. 258). Според Танас Вражиноски, македонскиот фолклор спаѓа во оние области на културата, кои низ вековите ги конзервирале во себе благодатите на културата, кои имале и имаат во животот поголем број конкретни функции, со кои се задоволувале одредени потреби во секојдневното живеење на човекот (Вражиновски, 1999: стр. 8-9). Оттука, ја воочуваме несомнената улога на фолклорот како една значајна област за културно-националниот развој на македонскиот народ.

Народниот творец во минатото, преку песната, орото, обичаите и другите форми на народното творење, т.е преку нивните содржини, успеал да го овековечи сето она што било од непроценливо значење за секојдневието. Традицијата како летопис на македонското живеење низ вековите претставува непосреден показ на естетското – уметничко умење и веродостојните, документарни признаци на една врвна колективна уметност (Тодевски, Палчевски, 2013: стр. 7). Преку македонската народна песна, која претставува олицетворение на фолклорното народно творештво, македонскиот народ го претставувал значењето на духовното и материјалното наследство, кое е неизоставен дел од културниот идентитет и историја на Македонија. Меѓутоа, покрај народната песна, фолклорното изворно народно творештво е претставено и преку народните игри, ора, инструменти, богатите разновидни колоритни носии, преку кои се одразени различни историски, општествени, економски и културни настани.

Во право е големиот македонски поет Кочо Рацин кој истакнува дека: *„Песната на Македонија е нејзина молитва, огледало на нејзината душа, нејзината воздишка“*, а тоа е така, затоа што „сето она што не можело да се каже, она што требало да се премолчи и сето она што морало да се преживее во себе, го нашло своето место во песната“ (Рацин, 1966: стр. 255). Воедно, тука е и мислата на Константин Миладинов: *„Народните песни се покажале на степенот од умственото развој на народот и огледало на неговиот живот“* (Китевски, 2002: стр. 5). Слични сознанија искажал и еден друг познавач на македонската народна песна, нејзин запишувач и афирматор – Јосиф Чешмециев, којшто ги истакнува значењето на

народната песна и нејзината поврзаност со создавачот: „Во малиот свет на народната песна живее моќниот дух на создавачот нејзин - народот...Текстот и мелосот се рефлексии на народната душа“. Натаму објаснува: „И кога таа песна ќе најде одзвук во срцето и на другите, станува општо достоинство. Кога творбата на одделна личност е верно одразена во народната душа, песната добива право на живот, а самиот творец се губи зад неа. Така се раѓа народната песна“. И заклучува кратко и јасно: „Ние Македонците без песна, не можеме“ (Саздов, 2004: стр. 210). Тој, на крајот, констатира дека „ние Македонците немаме пирамиди и материјални споменици, но има нешто кое ниту вековите, ниту природните стихии, ниту демонската рака на поробувачите не можеле да го разрушат. Таа нескротлива сила е излеана во единствениот паметник – народната песна, најбогатото и најценетото наследство што ни останало минатиот живот и културата на Македонецот зачувана и до денес“ (Чешмеджиев, 1926: стр. 6).

Развојот на институционалното собирање, чување и проучување на македонското фолклорно народно творештво започнува во периодот по Втората светска војна, кога Македонија ја конституира својата државност. Покрај одржувањето на аналфабетските курсеви за описменување на народот, започнале да се формираат и фолклорни групи, ансамбли, културно-уметнички друштва, каде што народот, преку своите музичка активност и дејност, ќе придонесе кон зачувување на духовното, културното и материјалното наследство, за кое со векови се борел, но и за понатамошно пренесување на наследените музички изворни традиции и обичаи на помладите генерации. Меѓутоа, најголем придонес за зачувување и за афирмација на културното наследство на Македонија, во периодот по ослободувањето на Македонија, придонеле фолклорните фестивали како значајни културни манифестации (Пенушлиски, 2004: стр. 113).

Почетоци на фестивалската традиција во Македонија и улогата на Пеце Атанасоски

По конституирањето на своја држава, Македонија доживеала развој во сите домени на културниот живот. Скоро и да не постоело населено место без фолклорна група, ансамбл, културно-уметничко друштво, кои перманентно се претставувале пред своите средини и пошироко, збогатувајќи го културно-забавниот живот. Меѓутоа, фолклорниот аматеризам, својата најголема валоризација и верификација во Македонија ја добил во 1947 година, со

востановувањето на првите републички фестивали на народни игри, песни и инструменти, во Битола и Штип (Танчевски, 1995: стр.8). На фестивалот што се одржал во Битола, на 11 октомври 1947 година, земал учество и гајдаџијата Пеце Атанасоски. По своето учество, рекол: „Големо задоволство е човек да се потсети на тој фестивал, кога се слушаа убавите македонски народни песни од Повардарие, Пирин, Егеј, Долна Преспа и Голо Брдо, чие ехо допираше до ушите и срцата на секој Македонец и Македонка, а глетката ја дополнуваа убавите народни носии и везови. Битола во тие денови беше сцена за натпревар на народните ансамбли“ (Соклевски, 2010: стр.8). Следната, 1948 година, од необјасниви причини, двата фестивали биле укинати.

По укинувањето на фестивалите, сè до крајот на шеесетите години, преовладувал негативен период за опстојувањето, развојот и дејноста на многубројните фолклорни групи, ансамбли, културно-уметнички друштва. Ваквите услови доведувале до исчезнување и до заборав на македонскиот изворен фолклор. Меѓутоа, и покрај оваа состојба во областа на народното творештво, не се преземале чекори за негово заштитување, бидејќи поголемиот дел од народната култура не бил воопшто регистриран, обработен, стручно-научно изанализиран, публикуван. Наместо да се преземат чекори за одржување и за збогатување на репертоарот на малобројните фолклорни ансамбли, групи и културно-уметнички друштва од градовите и селата, за зачувување на богатата фолклорна ризница, претставена преку автентичните интерпретации, на нивниот репертоар се поставувал фолклорот од другите југословенски републики, под влијание на некои кореографи и егзибиционисти од фолклорниот аматеризам (Танчевски, 1995: стр.9).

Ваквата новосоздадена состојба, негативно влијаела врз развојот на македонското орско и песнопојно народно творештво и тоа доведувало до интерпретациски, кореографски, сценски и мелозвучни промени, коишто се одвивале низ континуиран процес. И покрај тоа што, во Републиката, не постоеле некои асоцијации за да ги спречат таквите тенденции и истиснувањето на автентичното македонско народно изворно творештво, сепак постоеле индивидуалци коишто и понатаму се стремеле кон зачувување и пренесување на автентичното македонско народно изворно творештво. Еден од таквите ретки индивидуалци бил народниот творец Пеце Атанасоски, кој без разлика на времето, градот, местото, секогаш се трудел автентично да ја претстави душата на македонскиот народ преку македонското изворно народно творештво.

Пеце Атанасоски е роден на 25 октомври 1926 година, во с. Долнени (во близина на Прилеп). Според сведоштвото на неговата ќерка Весна Атанасоска Вучиќ, „Пеце Атанасоски од раното детство, растел со звукот на изворните народни инструменти: зурлата, тапанот, гајдата, односно со звукот и мелосот на народното изворно творештво. Повеќето од мажите во неговата фамилија биле добри свирачи на кавал, шупелка или гајда, а самиот Пеце Атанасоски, научил да свири гајда на 8-9-годишна возраст, од постариот брат Цветан Јанковски“ (Атанасовска, 2016, 2016).

Во неговиот крај, с. Долнени, присуството на гајдата и изведбите од страна на гајдациите биле мошне распространети на различни домашни и верски свечености, прослави и празници. Пеце Атанасоски, од повозрасните гајдации, покрај тоа што учел и ги надградувал своите музички и техничко-изведувачки способности, тој научил и да го негува духот на гајдацијата како дел од народот, што најмногу придонесувало за зачувување на инструменталната, орската и вокалната изворна народна традиција.

Гајдата како инструмент, најчесто, својата примена ја наоѓа како соло инструмент, па затоа и народниот уметник Пеце Атанасоски, во текот на целиот свој живот, многу одговорно, совесно и сериозно ја прифатил својата примарна улога како гајдација. Според сведоштвото на Весна А. Вучиќ: „бидејќи, животот во с. Долнени, во тоа време, бил доста тежок, а и неговото семејство немало можности да ги задоволи потребите на сите свои деца, Пеце Атанасоски, во 1948 година, заминува за Скопје и се вработува како секретар, во фабриката „Црвена ѕвезда“. Меѓутоа, сè уште, неговите љубов, срце, душа и желба, биле наклонети кон фолклорното изворно народно творештво“.

На 1 октомври 1952 година, тој се пријавува на аудиција, како играрец во тогашниот Државен ансамбл за народни песни и игри¹. Како надарен играрец, преку орото, ја положува аудицијата и за првпат започнува професионално да се занимава со фолклорот во редовите на Државниот ансамбл за народни песни и игри (Тодевски, 2004, стр. 15-16). Во првите години од востановувањето и дејноста на Државниот ансамбл за народни песни и игри, период во кој и народниот уметник Пеце Атанасоски се вработил како играрец,

---

¹ Државниот ансамбл за народни песни и игри е основан на 24 март 1949 година (*Сто македонски години*, 2004, стр. 432). Ансамблот го променил својот официјален назив на 2 јуни 1953 г. во „Ансамбл за народни песни и игри „Танец“ (На истото место, стр. 450). Државниот ансамбл за народни песни и игри бил организиран според моделот на прочуениот московски ансамбл „Мојсеев“ (1937), на чија сцена за првпат била креирана „сценската народна игра“ (Костадиновски, 2004, стр. 432).

започнало да се чувствува влијанието во менувањето и надградувањето на спецификите на македонското традиционално орско и песнопојно народно творештво.

Свесни за важноста и значењето на македонското традиционално орско и песнопојно народно творештво, создавано од анонимниот гениј и покрај надградбите, тоа треба да зрачи со специфичностите на изразот. Творците на новите сценски содржини, во надградбите, го искажувале сиот свој респект (Тодевски, Палчевски, 2013: стр. 3). Ваквиот приод во реализирањето на сценско-кореографските постановки придо-нел да се создаде автентична и препознатлива етнокореографска школа во Државниот ансамбл за народни песни и игри (Тодевски, Палчевски, 2013: стр. 4). И покрај големите успеси и турнеи на Ансамблот, во земјата и во странство, Пеце Атанасоски бил поборник за зачувување на народното изворно творештво, онака како што го создал народот и како што се изведувало во минатото. Тој останал во Државниот ансамбл за народни песни и игри „Танец“ до втората половина на 1958 година, а потоа дејствувал како самостоен естраден уметник (Тодевски, 2004: стр. 18-19).

Според сведоштвото на Весна А. Вучиќ, во 1962 година, Пеце Атанасоски, во соработка со етномузикологот Живко Фирфов², го формирале „Оркестарот од изворни инструменти“, каде што останува до своето пензионирање, во 1987 година. Додека, во 1968 година, тој добива покана да настапува на натпреварот за гајди, во Ериче – Сицилија, на покана од етномузикологот д-р Иван Иванчан, од Загреб (Атанасовска, 2016). Во конкуренција со 1800 гајдации од цел свет, на светскиот фестивал во Ериче, Пеце Атанасоски, со интерпретација на македонското изворно народно творештво, ја добил првата награда „Златната гајда“ (Павловски, 2004: стр. 503).

---

² Живко Фирфов, роден 1907 година, во Титов Велес. Како ученик во основно училиште започнува да учи елементарна теорија на музиката и виолина. Во 1927 година, заминува на студии во Музичкото училиште „Стеван Мокрањац“. Во 1931 година, го завршува своето студирање. Уште од почеток, Фирфов се определува за народното музичко творештво, вклучувајќи ја и народната кореографија (ДАРМ, Фонд. 1074, л. 1). Од 1949 година започнува да работи на организирањето на Државниот ансамбл за народни песни и ора, денешен „Танец“, и станува негов прв уметнички раководител. Прв ги поставил основите и концепциите на музичката и кореографската уметност, со што придонел и за афирмација на нашата народна култура. Кон крајот на 1953-тата година, преминува во Фолклорниот институт како раководител на одделот за народна музика и кореографија, а извесно време бил и директор, до крајот на 1965-тата година (На истото место, стр. 3-4). Како врвен стручњак во оваа област и културно-просветните заедници, му ја доверуваат задачата да го активира музичкиот аматеризам во Републиката. Тој организира музички фестивали и манифестации, ги подготвува културно-аматерските друштва за настап на овие музички манифестации во земјата и во странство (На истото место, стр. 6).

Покрај љубовта кон македонското тло, од каде што потекнува, двигатели за Пеце Атанасоски биле љубовта кон македонското народно изворно творештво и гајдата. Така, по добивањето на наградата, тој добивал голем број покани за гостувања во емисии, новинарски интервјуа, но и за предавање на македонското изворно творештво, ширум светот. Неговите теренски истражувања, предавања, правеле да биде радосен и весел од една страна, што има можност светот да го запознае со фолклорното изворно творештво кое македонскиот народ со векови го чувал, го негувал и го пренесувал од генерација на генерација. Свесен бил за важноста и значењето на народното изворно творештво, преку кое се прикажуваат духовното, културно богатство и материјалното наследство на македонскиот народ. Но од друга страна пак, бил тажен, разочаран, затоа што бил свесен дека народното изворно творештво на македонското тло згаснува, односно кај помладите генерации почнува да се јавува во нов современ облик. Современиот облик на традиционалното песнопјно и ороводно изворно творештво придонесувало за губење на културната историја и идентитетот на македонскиот народ. Предводен од ваквата размисла, таа го поттикнува и го наведува Пеце Атанасоски да преземе чекори за зачувување на фолклорното изворно творештво кое ќе ја продолжи традицијата и во современите култура и општество. Така, првиот чекор го преземал во 1969 година, кога започнал да го одржува семинарот за странци, во Отешево. Семинарот траел до 1995-тата година. За својата дејност на семинарот, Пеце Атанасоски сведочи: *„На семинарот ги работам песните и ората што се чиста народна традиција. Не дозволувам да продре ниту атом од шундот...“* (Тодевски, 2004: стр. 29). Според сведоштвото на Весна А. Вучиќ, „на овој семинар просечно настапувале над 100 учесника, меѓутоа доаѓале и по цели групи од цел свет. За десет дена се изучувале по дваесетина ора. Пеце Атанасоски ги поставувал ората, Живко Фирфов – изворното пеење, а по неговата смрт, Миле Брзанов. По завршувањето на семинарот, се одржувал завршен концерт, каде што учесниците биле придружувани од Оркестарот на народни инструменти. Пеце Атанасоски настојувал тоа да биде интерпретирано во живо, со цел учениците да ја почувствуваат вистинската магија на сцената“ (Атанасовска, 2016).

Фестивал на изворни песни и инструменти „Пеце Атанасоски“

Еден од најзначајните чекори што ги преземал Пеце Атанасоски за зачувување и негување на македонската изворна народна музика,

бил и востановувањето на домашен маке-донски фестивал на народни песни и инструменти. Животот, исполнет со големи предизвици и непредвидливи случувања, му овозможил на Пеце Атанасоски да ги согледа и да ги почувствува значењето и непроценливото богатство на македонскиот народен изворен фолклор како неизоставен дел од културниот идентитет на македонскиот народ. Долгогодишното искуство на сцената како играорец, во Државниот ансамбл за народни песни и игри, самостојните интерпретациски изведби на гајдата, освојувањето на наградата „Златна гајда“, на натпреварот во Ериче (Италија), одржувањето на семинарите за македонското изворно народно творештво во Отешево и одржувањето на предавања на песнопојното, ороводното и инструменталното народно изворно творештво ширум светот како и формирањето на Оркестарот на народни инструменти во Скопје, го поттикнале народниот уметник Пеце Атанасоски на размислување за востановување фестивал на народни инструменти и песни во својата земја.

Кон крајот на 1972-та и почетокот на 1973-тата година, мотивиран и инспириран од сопственото искуство, Пеце Атанасоски дошол на мисла за востановување на фестивалот на народни инструменти. Тој бил свесен дека македонското изворно народно творештво, во поголем број фолклорни групи, ансамбли, културно-уметнички друштва и манифестации, се манифестирало во посовремен облик. Всушност, се прифаќале влијанијата на соседните фолклорни традиции и обичаи, кои биле прикажувани преку разновидни интерпретациско-изведувачки, кореографски и сценографски елементи, на сцената. Меѓутоа, таквите влијанија не допреле до народниот творец Пеце Атанасоски, кој растел во духот на изворната музика. За него, изворното народно творештво го претставувало духовното богатство на македонскиот народ и тоа не требало да се задржи во себе или да се сокрие, бидејќи тоа било создадено за да се чуе и да се пренесе, со цел другите да сочувствуваат со сите таги, радости, надежи и предизвици, со кои се соочувал и македонскиот народ.

Идејата за фестивалот, Пеце Атанасоски најпрвин му ја соопштил на тогашниот раководител на Народниот универзитет, Благоја Трајковски, од кого што веднаш била прифатена (Митреска, 2014: стр. 11-12). Во понатамошниот период за востановувањето на фестивалот, Пеце Атанасоски добил поддршка и од Никола Гарбески (повеќегодишен секретар на Културно-просветната заедница во Прилеп), од општинските структури и работните организации, од Републичката културно-просветна заедница, додека на стручен план

најпотребната и најблиска соработка ја имал од етномузикологот Живко Фирфов.

Замислата на Пеце Атанасоски за фестивалот била да се одржува на празникот на селото, Спасовден³, во неговиот роден крај, с. Долнени, на месноста Рудина, којашто тој ја доживувал како културно светилиште, односно како амфитеатар од каде што звукот на народните изворни инструменти (зурлата, тапанот, кавалот, гајдата, ќемането, тамбурата) ќе се отвори, ќе заечи и ќе продре низ широкиот отворен простор. Тој често велел: „големо е задоволството да гледам како секоја година луѓе облечени во народни носии, убави како икони, како шетаат со своите инструменти на прекрасната Долненска зелена рудина...“ (Тодевски, 2004: стр. 32). Според сведоштвото на Весна А. Вучиќ, „на 9-10 јули, 1973 година, викендот по Спасовден, Пеце Атанасоски ги собрал гајдаџиите од с. Долнени и организирал 'Фестивал на гајда', каде што го одбирале најдобриот гајдаџија во селото“ (Атанасовска, 2016). Од следната, 1974 година, на 25-26 мај, фестивалот прераснува во републичка манифестација. Советот на фестивалот му го определува патронот „Марко Цепенков“⁴ – собирач на народни умотворби (Митреска, 2014, стр. 14-15).

---

³ Определбата, фестивалот да се одржува на овој ден, била на Долнени, во текот на празникот, да му се даде свечено руво. Овој православен христијански празник, со кој народот го одбележува 40-тиот ден од Христовото воскресение, е со променлив датум. На кој датум ќе биде во годината зависи од датумот, односно 40-тиот ден по Велигден. Но жителите на Долнени, Спасовден го слават во недела, за да можат претходно да одат на гости и потоа да им биде возвратено гостопримството од роднините и пријателите од некои соседни села, коишто, исто така, го слават истиот празник (Елизабета, Митреска. 2014. *Непресушен извор: 40 години Фестивал на народни инструменти и песни Пеце Атанасоски*. Прилеп: ЈОУ Градска библиотека: „Борка Талески“, стр. 33-34).

⁴ Причината, зошто токму името на собирачот на народни умотворби „Марко Цепенков“ е земено, може да се најде и во не многу познатите податоци за неговите музички афинитети. Од автобиографијата на Марко Цепенков дознаваме дека свирел на неколку музички инструменти, каде што истакнува: „Грчки сакам да се учам и книга и јазик турски да зборувам веќе знаев, ама книга сакав да се учам; во исто време ми се даде едно абеџедаре влашко од едно Влаше што сакав да го учам. На тоа згора на и тамбура со шес тељој (бозук) ти се учам, па и на тамбурата и ќемане ти земав да учам (Цепенков, 1972, стр. 323). Меѓутоа, со оглед дека тој, за првпат, на својствен јазик и со чиста народна терминологија го регистрирал музичкиот инструментариум во Македонија, можеме да го сметаме и како прв органолог во Македонија. Во дескриптивните и често неполнети статии, пишува и за гајдата: „Гајдата има една сурла и едно брчало“. Во истиот извор се сретнуваат и други термилошки податоци (На истото место, стр. 147, 152).

Слика бр. 1 „Гајдата на Пеце“⁵

Со текот на времето, оваа манифестација започнува да се вбројува меѓу значајните културни манифестации во Републиката, која манифестира импозантна масовност од пејачи, инструменталисти и оркестарски состави, од секој дел на нашата држава. На природната фестивалска сцена на Рудина се презентираат најразновидни песнопojни созвучја и содржински пораки со архаична вредност. Се слушаат песни и инструментални изведби на етничките заедници што живеат во Македонија. Воедно, се собираат и најголемите вљубеници во изворната песна и изведба од најразлични возрасти (од најмалата возраст – дечиња, па сè до оние што зачекориле по својата осма и деветта деценија од животот). Меѓутоа имало и сè уште има такви коишто фестивалот го доживуваат како нешто најсвето за нив, како најрадосен миг во годината, така што и во своите поодминати години пеш доаѓаат во Долнени и од пооддалечените села во Мариово (Тодевски, 2004, стр. 37).

Во 1977-та година, на 21-22 мај, по четврти пат се одржува овој фестивал, кој од ревијален прераснува во натпреварувачки. Веста за овој фестивал брзо се проширила и многу брзо, покрај со домашна, се здобил и со странска афирмација. Доаѓале странци од Јапонија, Холандија, Шведска, Канада, САД, Грција, Бугарија и др. На овогодинашниот фестивал се пројавува и нова идеја: да се изучува и

---

⁵Слика бр.1. „Гајдата на Пеце“. Фотографијата е од личната фотодокументација на изработувачот на изворни инструменти „Љубен Јуртоски“. На сликата е претставена гајдата, со ликот на народниот уметник Пеце Атанасоски, која е доделена како награда за 42-то издание на фестивалот на изворни песни и инструменти „Пеце Атанасоски“ (26.6.2016).

песнопојното творештво. Затоа, во понатамошниот период, се повикувале и пејачи на изворни песни (Митреска, 2014: стр. 34-45). Според Тодор Мицов, во текот на деветтиот републички фестивал, се прават подготовки за издавање монографија за фестивалот, по повод X јубилеен фестивал, што ќе остане како траен документ за оваа републичка аматерска манифестација, која се потврдува како фактор за зачувување и валоризација на богатото изворно македонско творештво (Мицов, 1985: стр.163). На 14 септември 1996 година, згаснува животот на, пред сè, значајната историска личност, народен творец и виртуоз на гајдата, Пеце Атанасоски, кој несеквично, целиот свој живот го посветил на македонското народно изворно творештво и придонесувал за неговото распространување. Според сведоштвото на Весна А. Вучиќ, Пеце Атанасоски починал на свадбата на својот долгогодишен пријател, Илија Лашковски. Со голема болка и низ солзи ни раскажуваше дека нејзиниот татко починал откако го изиграл орото „Бајранче“ од Егејска Македонија, рака под рака со неа (Атанасовска, 2016).

Фестивалот на народни песни и инструменти, во културната историја на Македонија, од 70-тите години на минатиот век, па сè до денешното современо општество, има оставено белег во македонската современа култура. На овој фестивал се изведуваат македонските изворни народни песни и ора. Пеце Атанасоски често велел: „немам ништо против новосоздадената музика, но премногу се вметнуваат музички фрази кои не се од македонското поднебје. Тоа може да го наруши нашиот идентитет“ (Тодевски, 2004, стр. 53). Следната, 1997 година, на 10-11 мај, се одржал 23-тиот меѓународен фестивал, за првпат без неговиот фактички творец, Пеце Атанасоски. Советот на фестивалот донел одлука, од оваа година, фестивалот да го носи името на својот вистински востановувач: „Фестивал на изворни песни и инструменти 'Пеце Атанасоски' “. Според сведоштвото на Кирил Тодевски, Пеце Атанасоски бил горд што успеал да ја реализира сопствената желба – да го презентира и да го афирмира изворното фолклорно творештво; што многубројни песни се отргнале од времето на заборавот и што придонел за разгрането музицирање на изворните инструменти. Меѓутоа, сепак, негова најголема гордост била тоа што од фестивалот произлегле врвни пејачи, инструменталисти и што, покрај домашна, се здобил и со меѓународна афирмација (Митреска, 2014: стр. 39).

Денес, наследник на кормилото на фестивалот е неговата ќерка, Весна А. Вучиќ, која вели: „многу сум благодарна и горда што сум на чело на Фестивалот што го носи името на мојот татко и го негува

непроценливото богатство на нашата Македонија – изворните инструменти и изворното пеење“ (Митреска, 2014: стр. 112). Како директор на фестивалот, Весна А. Вучиќ, покрај тоа што придонесува за негова афирмација и станува „Интернационален фестивал“, воведува и меѓународна награда „Гајдата на Пеце“ (Митреска, 2014: 62-63). Според сведоштвото на Весна А. Вучиќ, „оваа награда претставува рачно изработен инструмент, од изработувачот на изворни народни инструменти Љубен Јуртоски од Прилеп. На самиот инструмент е нацртан и ликот на народниот уметник, Пеце Атанасоски, како свири на гајда, на кожата и брчалото. Се доделува на победникот на фестивалот“ (Атанасовска, 2016). Од 36-тото издание на фестивалот, кое се одржало на 2-4 јули 2010 година, отворени се и работилници и семинари, со цел да се зачува оригиналната традиција на изворните песни и инструменти кои претставуваат огромно народно богатство, длабоко вкоренето во опстојувањето на македонскиот народ (Митреска, 2014: стр. 45).

Слика бр. 2
Споменик на Пеце Атанасоски,
лоциран во центарот
на градот Прилеп
(фотографија: Н. Диденко, 3.5.2016)

Почит кон делото на Пеце Атанасоски претставува и неговото споменично претставување во Прилеп. Имено, пред официјалниот почеток на 38-от фестивал на народни инструменти и песни „Пеце Атанасоски“, во центарот на Прилеп, е откриен споменик на народниот уметник Пеце Атанасоски, изработен од прилепскиот скулптор Емил Солески, а финансиран од прилепската локална самоуправа.

И по четири децении⁶, на овој фестивал сè уште се негува, се развива и се пренесува неговата единствена цел за зачувување на изворниот мелос – свирење изворна музика, пеење народни песни, така како што ги создавал народот и кога му било тешко и кога се радувал, зашто така се изразува низ вековното опстојување. Без примеси и трендови. Затоа изворниот мелос се поврзува со идентитетот на македонскиот народ. Трибините за изворниот фолклор, во современата култура, даваат свој придонес за подлабоко запознавање на македонскиот изворен народен фолклор, додека пак целта на семинарите за изучување на народните инструменти и песни, за време на фестивалот, овозможуваат младите генерации да ги изучуваат автентично народните изворни песни и инструменти. На тој начин, ќе можат понатаму да ги продолжат традицијата и културата на Македонија. Всушност, целокупната идеја и мотивот, од самото востановување на фестивалот, се: да се врати љубовта на луѓето, без оглед на нивната возраст, кон македонскиот изворен фолклор. Меѓутоа, неговиот стремеж е помладите и идните генерации да бидат запознаени и свесни дека, и во современата култура, критериумот за квалитетна музичка интерпретација, песна и игра, не се менува. Напротив, она што е целокупно и суштинско, во кои било општество и време, ќе биде препознаено и запомнето...

Фестивалот на народни инструменти и песни „Пеце Атанасоски“, во современата македонска култура, не само што опстојува туку, од година во година, сè повеќе го оправдува своето постоење. Иако претставува фестивал на аматери, пејачи и инструменталисти, сепак успева да ја обнови љубовта на постарите и да ја развие љубовта на помладите генерации кон македонското изворно народно творештво. Всушност, фестивалот претставува поттик, стимул, мотив, преку кој луѓето ги покажуваат своите копнеж, желба и стремеж, за изучување, зачувување и пренесување на македонското изворно народно творештво кое е неизоставен дел од македонскиот идентитет и од културната историја на Р. Македонија.

Востановувањето на фестивалот на народни песни и инструменти „Пеце Атанасоски“ придонел да се зачуваат изворниот мелос, свирењето на изворната музика, пеењето на народните песни. Без разлика на влијанијата од развојот на целокупното општество и современата култура на Македонија, овој фестивал, до денес, продолжува да ја негува и да ја развива првичната идеја: зачувување на изворниот мелос – свирење на изворната музика, пеење народни

---

⁶ По повод 40-тиот јубилеј, фестивалот трае седум дена: од 30 јуни до 6 јули 2013 година.

песни, така како што ги создавал народот и кога му било тешко и кога се радувал, зашто така се изразува низ вековното опстојување, без примеси и трендови (Митреска, 2014: стр. 128). Според зборовите на Каролина Мицевска⁷, ако ги нема народните инструменти, ората и песните, ќе нè нема како македонски народ. И не само тоа: ако го нема фестивалот „Пеце Атанасоски“, ќе ја нема изворната музика (Митреска, 2014, стр. 116).

Успешното опстојување на овој фестивал во културното милје на Р. Македонија придонесува да се зачуваат изворните инструменти и песни, преку кои, низ вековите, нашиот народ ги изразува своите талент, емоции, стремежи и спецификите на своето битие. Од друга страна, пак, тоа ја поттикнува љубовта на младите генерации кон македонското изворно народно творештво и им отстапува простор за презентација. Новинарот Тачко Локвенец, за значењето на овој фестивал, вели: „Фестивалот на народни инструменти и песни 'Пеце Атанасоски' не е ниту вера ниту религија, но е страшно верување во македонското постоење“ (Митреска, 2014, стр. 108).

Литература:

Вражиновски, Танас. 1999. *Народна традиција, религија, култура*. Скопје; Мелбурн: Матица македонска.

Ка. М. 39-ти фестивал на народни инструменти и песни „Пеце Атанасоски“. бр. 23636. „Нова Македонија“ – онлајн издание. Објавено на: 5.6.2013:

<http://www.novamakedonija.com.mk/DetailNewsInstant.asp?vestInstant=20816>
(accessed December 6, 2015).

Китевски, Марко. 2002. *Фолклорот огледало на народниот живот*. Скопје: Менора.

Линин, Александар. 1990. *Гајдите на Балканот*. Во: Македонски фолклор. год. II бр. 3-4. 308.

Мироска-Христовска, Валентина. 2005. *Просветителството во Македонија*. Скопје: Институт за македонска литература.

Митревска, Елизабета. 2014. *Непресушен извор: 40 години фестивал на народни инструменти „Пеце Атанасоски“*. Прилеп: ЈОУ. Градска библиотека „Борка Талевски“.

Мицов, Тодор. 1985. *Потврда на високата музичка и уметничка изворност* (по одржаниот IX републички фестивал на народни инструменти и песни „Марко Цепенков“ – с. Долнени – Прилепско). Во: Македонски фолклор. XVIII/35. 163.

---

⁷ Автор и музички уредник во Македонското радио, Радио Скопје.

„*Нашите дваесет фестивали*“. Уредник: Тачко Локвенец. Прилеп: МП-НИП „Растер“.

Пеце Атанасовски. Музика посилна од времето – Милениумска македонска гајда. Македонска Нација. Објавено на: 12.5. 2010 <http://www.mn.mk/makedonski-legendi/1857> (accessed December 8, 2015).

Пенушлиски, Кирил. 2004. *Природата на фолклорот*. Скопје: Матица Македонска.

Почна фестивалот на народни инструменти и песни-Пеце Атанасовски. МКД. Објавено на: 4.7.2015 <http://www.mkd.mk/kultura/muzika/pochna-festivalot-na-narodni-instrumenti-i-pesni-pece-atanasovski-foto#1> (accessed November 26, 2015).

Почнува 39–от фестивал Пеце Атанасовски. Денешен весник. Објавено на: 5.7.2013 <http://denesen.mk/web/?p=172961> (accessed September 02, 2015).

Почнува фестивалот на народни месни и инструменти Пеце Атанасовски. 24 вести. Објавено на: 5.7.2013 <http://24vesti.mk/pochnuva-festivalot-na-narodni-pesni-i-instrumenti-%E2%80%9Epece-atanasovski%E2%80%9C> (accessed November 10, 2015).

Рацин, Кочо. 1966. *Стихови и проза*. Скопје: Култура.

Павловски Јован, Фиданоски, Никола-Кочо. Во: *Сто македонски години 1903-2003: енциклопедиски лексикон*. 2004. Редактор: Јован Павловски. Скопје: МИ-АН.

Соклевски, Валентин. 2010. *'40 години традиција' – Републички фестивал на народни песни и игри 'Илинденски денови' Битола 1971-2010*. Битола: НУ Центар за култура.

Танчевски, Кирил. 1995. *25 години државен фестивал на народни игри и песни 'Илинденски денови' Битола 1971–1995*. Битола: Установа за народна култура „Илинденски денови“.

Тодевски, Кирил, Блаже, Палчевски. 2013. *Танец промотор на фолклорно-кореографска школа со национален предзнак*. Скопје: Дирекција за култура и уметност.

Тодевски, Кирил. 1985. *Фолклорните фестивали непосредни информатори и афирматори на народното творење*. Во: Македонски фолклор. XVIII/36, стр. 133-134.

Тодевски, Кирил. 2004. *Народен уметник со универзални вредности – Пеце Атанасовски*. Скопје: Дирекција за култура и уметност.

Фестивал на народни песни и инструменти „Пеце Атанасовски“, бр. 23636. *Нова Македонија* – онлајн издание. 26.5.2014 година <http://novamakedonija.com.mk/DetalNewsInstant.asp?vestInstant=35134> (accessed November 18, 2015).

Цепенков, К. Марко. 1972. *Македонско народно творештво во десет книги, Материјали литературни творби*. Редактор: Блаже Ристовски. кн. X. Скопје.

Чешмеджиев, Ѓосиф. 1926. *Български македонски песни*. Софија: Сојуз на македонскиџ младежки културно-просвџтни организации во България.

Цимревски, Боровоје. 1996. *Гајдата во Македонија: инструмент – инструменталист – музика*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.

Архивски документи:

ДАРМ. Фонд. 1074: Државен Архив на Македонија. Фонд. 1074. Културно просветна заедница на Македонија-Скопје (1969-1984). „ОБРАЗЛОЖЕНИЕ – на предлогот за доделување награда „Климент Охридски“ на Живко Фирфов.

Аудио снимки:

Атанасовска, 2016. Интервју со Весна Атанасовска Вучиќ. Снимила: Наташа Диденко на 20.4.2016 г. Скопје.

Траги во времето. Гајдарот уметник – Пеце Атанасоски. 1991 година. Скопје: Македонско радио, Радио Скопје.

Музички автограм. Од нашиот незаборав. 10 ноември 2001 година. Скопје: Македонско радио, Радио Скопје.

Музички автограм. Пеце Атанасоски. 23 март 1993. Скопје: Македонско радио, Радио Скопје.

Фотографии:

Гајдата на Пеце (од личната фотодокументација на изработувачот Љубен Јуртоски од Прилеп, 26.6.2016).

Споменик на Пеце Атанасоски. (фотографија: Н. Диденко, 3.5.2016).